

ИСКУШЕНИЦА

Када се огласило црквено звоно пред вечерњу службу, искушеница је устала, мало се завела од дугог клечања, поправила мараму и пошла у цркву. Средила је мисли после првога часа код свога духовнога учитеља и радосна због тога и сутрашњег празника, пошла да заузме своје место у цркви које јој је одређено када је ступила у манастир.

Снежна белина око манастира само је нагласила чистоту коју је као милину осетила тамо где замишља своју грешну душу. Мицањем усана поновила је неколико пута прву молитву коју је научила нанзуст: »Господе, Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешну«.

Пред дверима храма три пута се прекрстила и целивала ледено лице мрамора. То исто поновила је на иконама пред олтаром и стала је на своје одређено место.

А светиња је већ била пуна света, старијег, углавном. Поред сестринства манастира стајали су појни богомољци из околних села и сиротиња са рапчанских брда. Необична, готово чудна, чинила су јој се та скоро неправилна лица, узвијених вратова, широких и занетих очију, са заборавом свакодневне муке на челима, високим и разведеним. Њихове кошчате и од тешког рада увећане и скоро са телом несразмерне руке, прекрштене испред себе, сличиле су огромним храстовим гранама које закриљују столетно стабло. Сав терет овога света био је у њима оваплоћен у морал, који од сваког мислећег човека захтева да им се поклони.

Када је божја служба почела, искушеница је као омађијана наставила да посматра тај хор сестринства и појаца-богомољаца, чији су се гласови спајали у бруј и испунили цркву. Жеженом мирису воска ти гласови додали су натприродну снагу. Њихово појање лишено окова нота, како је уобичајено у католичким црквама, било је изворна радост смерног православља, радост дата осећањем сутрашњег празника, оним ретким осећањем блаженства када се у грудима покрене клатно верског узбуђења. Онај који уме да слуша, најпре осети промашеност нечег битног у животу, а затим бол због пропуштеног. Испусти се суза покајања и суза очишћења. Онда тело испуни пријатна тежина, земља се одмакне, небо се примакне: »Господе, Исусе Христе, помилуј ме...«

Из кандила запахну је мирис тамјана. Дубоко и радосно га удахну. Очи се саме склопише. То појање што извире из једног угла цркве, а по

целој се разлива као вода у равници, па више и не зна одакле долази, јасно јој казује да се у животу све може поправити. У томе и јесте моћ вере, у томе и јесте њена надмоћ над науком и знањем стеченим у школи. Све што је пре ступања у манастир научила било је скучено, конфузно и ограничено и све јој је на свом почетку и крају задавало патњу. Ово религиозно појање пак рушило је та болна ограничења и нудило неслућена пространства души која је лабавила везу са телом и стремила, као у најлепшем сну, пекуда сасвим високо, сасвим далеко. И најлепши, ретки, снови, који су ослобађали од стварности, види сад, имали су мрене на очима, имали су свој страх. Сада се ничега не боји. Нада се, жели, очајнички жели, да јој сутрашње буђење ово осећање не покраде. Услишиће Господ њену молитву да овај час усхићења заживи у њој, као што чедо под срцем мајке оживи, и да склад између ње и Господа никада се не покида. Подигла је очи и потражила мати Анастасију. Ова јој је благо климнула главом.

Те ноћи искушеница је сањала три сна. Први је био веома пријатан, други веома непријатан, трећи страхан. После првог и другог будила се сама, после трећег једва је пробудила сестра из суседне ћелије. Али пре тумачења снова, требало би се задржати на једном детаљу из цркве, са синоћњег бдења. Можда та слика има везе са сновима. Наиме, при самом крају службе, искушеница је, прелазећи погледом с лица на лице народа у цркви, приметила једног момка, лепог и стаситог, обученог у прилично грубу сељачку одећу. Он је нетремице гледао тамо, у други крај цркве. Помислила је да гледа икону на зиду. Следила је његов поглед и угледала девојчурка у кикама. Била је умиљата. И она је повремено дизала поглед ка младићу и бивала све руменија и све умиљатија. Имала је изразито крупне, тамне, готово уплашене, очи, што им је само наглашавало лепоту. Било је видљиво да руменило на њеним образима изазива симпатија од које није умела да се одбрани.

Па шта има чуднога у томе? — рећи ће неко. Зар то није уобичајена слика у петнаестим, шеснаестим...?

Није уобичајена слика — рећи ће неко други — и има ту нечег чудног, ако се боље загледамо. Наиме, изражавање симпатије, па и љубави, изражено је у уобичајеним приликама и местима, као што су прела и свадбе, али давање заљубљених »сигнала« у цркви, у нашој православној цркви, где доминира, не само смерност већ и скрушеност, заиста није уобичајено. Одлазак у цркву, код сеоског живља нарочито, па и оног најмлађег, још унапред изазива страхопоштовање па и смртну озбиљност. То наслеђе, нарочито је изражено у народу рашчанских и студеничких брда и врлети, где су језик, традиција, обичаји и вера у Срба најбоље сачувани. Уосталом, на тим светим местима Србија се и родила.

Е па, ако све то знају и ово двоје младих — рећи ће тај исти неко — како то да у цркви и пред толиким светом и монаштвом једно другом љубав дојављују?

У томе и јесте необичност слике, јер двоје младих су баш из чувених породица које до вере нарочито држе и тако и децу своју васпитавају.

Па добро, признајем, није уобичајено — опет ће тај неко — али шта је ту нарочито чудно?

Нарочито чудно је то, што је искушеница у тим заљубљеним очима девојчурка и младића видела и доживела оно стање кад у човеку све трепери, оно стање које све забране руши и биће обезнањује. Кад у тим погледима без похоте, а са толико потребе за близином, у исти мах се види и љубав и стид и страх од те исте близине. Речју, искушеница је у њиховим заљубљеним погледима угледала чудну тајну, можда и самог Господа, и то баш онаквог каквог га је доживела у појању и молитви. Колико се због тога обрадовала, још више се уплашила, јер је, ето, Господа повезала са »земаљским стварима«. А то је грех, зар не?

Искусан монах, наравно, зна да то није грех, већ уистину Господ, односно, то је сећање па Прву срећу. Јер, све што нам у животу буде дато, буде нам дато да нас подсети на Прву срећу. Буде нам дато да нас подсети и - ражалоности.

То сећање на Прву срећу додирнуло је и искушеницу и она га није разумела и зато га је у себи превела као завист према девојчурку. Због тога се у њој јавила грижа савести, то јесте осећање греха.

Поред тога што је слика из цркве подсетила на Прву срећу, подсетила ју је и на своју задњу, а опет прву и једину Љубав, тамо, у свету. Та љубав и јесте разлог њеног доласка у манастир, али о њој, ником, па ни свом духовном учитељу, мати Анастасији, још није рекла. О томе касније.

Сан први: обрела се однекуд у завичају и то баш у њиви испод куће. У њиви је кукуруз, израстао толико да се врсте јасно распознају. Испод њиве је ливада, зелена како само у пролеће зна да буде. Удну ливаде жубори изворах и зраци на њега падају. Игра воде и светлости у њеном оку исписује најлепше шаре. Изнад куће сањиво је гледа воћњак, и кукурек који се беше испрсио као девојчурак у петнаестим.

Откуда она у завичају? Откуда у овом рају?

Сања ли?

Не сања. Све јасно као на длану види. Топлину Сунца осећа на телу. Ево откинуће перо кукуруза, примаћи га устима, ставити између палчева затегнутог као струну и засвирати.

А кућа?

Види како се врата уз шкрипу отварају. Излази отац:

— Јеси ли се вратила, сине?

— Јесам, оче! — рекла је гласно и пробудила се.

Још дуго јој се чинило да је срце одиже са постеље и да још чује глас покојног оца.

Сан други: опет иста њива, али сада је поред ње неки старији човек са хитлеровским брковима који је присвојио њену њиву. Отео је. Не баш отео, али је купио за неки бедан новац. Ипак је отео. Она зна да је он грамзив, да је лопужа и безбожник и због тога га мрзи. И баш тај човек захтева од ње да скупа копају то младо, тек оврстало жито. Нема куд, почиње да окопава кукуруз, али сваким ударцем мотике одсече по један струк. Одједном, почињу да је нападају неки грозни црни инсекти и то по читавом телу. Налећу у таласима и има их толико да не може да се одбрани. Рила су им као отровне стреле које се забадају у живо месо. Спасила се буђењем, али се још дуго тресла од страха. Изговорила је све молитве које је знала и опет заспала.

Сан трећи: у порти манастира, опколило је сестринство, према њој непријатељски расположено:

— Блуднице једна! Грешнице! Како си се само усудила! — вичу и шљују на њу.

— Али шта сам згрешила ако бога знате, шта?

— Знаш ти добро, знаш, не прави се луда! — претиле су и све више је опкољавале.

— Мора да сањам, мора да сањам...

— Не сањаш, добро знаш да не сањаш. Губи се из манастира, немој светињу да скрнавиш...

Онда су је везале јаким конопцем и стале да је вуку и гурају према излазу, да је гурају и да је туку. Међу сестринством била је и мати Анастасија и игуманија манастира мати Макарија која је држала крај коношца.

Закукала је из свег гласа преклињући их да јој опросте, да јој се смилују.

— Пробуди се, сестро, пробуди се...

Кад је отворила очи, угледала је монахињу Иринеју из суседне ћелије, али под снажним утиском сна, ставила је руке на лице и завапила: немојте ме, молим вас...

— Сањала си ружно, сестро, не бој се — чула је благе речи сестре Иринеје која је клекнула поред лежаја и благо је примила за рамена. — Не бој се, сањала си. Хајде, прекрсти се. Тако...

Одломак из романа *Колобраш*